
herinneringsplaatsen noemt: Westerbork, Putten en de Grebbeberg.¹¹ Van deze drie wordt uiteindelijk alleen Westerbork in het vierde deel van *Plaatsen van herinnering* behandeld. Waarom Putten en de Grebbeberg niet zijn opgenomen, wordt niet vermeld, terwijl deze plaatsen voor het herinnerings- en verwerkingsproces met betrekking tot de oorlog toch heuse ijkpunten zijn. Het zegt iets over de moeite die het de redactie klaarblijkelijk heeft gekost om tot een representatieve selectie te komen.¹²

De gehanteerde selectiecriteria blijven trouwens ietwat schimmig, zowel bij Wesseling die in zijn Algemene inleiding in het eerste deel van *Plaatsen van herinnering* kort ingaat op het probleem van de selectie, als in de Inleiding op het vierde deel, die van de hand is van Wim van den Doel, Wesselings opvolger als hoogleraar geschiedenis in Leiden.¹³ Ook de redacteurs van de drie overige delen hebben met die selectie geworsteld. Zij voelden bij hun keuze echter niet zoals Van den Doel de hete adem van hun tijdgenoten in hun nek. En dan moet name gedacht worden aan mensen die diep ingrijpende persoonlijke herinneringen aan de oorlogperiode bewaren en op basis daarvan de keuze van de opgenomen plaatsen beamen of aanvechten. Wie bijvoorbeeld het ss-concentratiekamp Vught nog uit eigen ervaring kent, zal het wellicht moeilijk kunnen accepteren dat deze historisch beladen plek waar tussen januari 1943 en september 1944 zeker 747 mannen, vrouwen en kinderen door honger, ziekte en mishandeling om het leven zijn gekomen en 329 gevangenen op de fusilladeplaats zijn geëxecuteerd, klaarblijkelijk moest wijken voor het doorgangskamp Westerbork, waar dit soort gruwelijkheden niet of nauwelijks heeft plaatsgevonden. Omgekeerd zullen mensen die, hoewel meestal slechts kort, in Westerbork hebben vertoefd en vervolgens naar het Oosten zijn gedeporteerd en daar de hel van de vernietigingskampen hebben overleefd, het heel vanzelfsprekend vinden dat ‘die wachtkamer van hoop en wanhoop’, gelegen tussen Assen en Coevorden in de canon van *Plaatsen van herinnering* werd opgenomen.¹⁴

Hier raken we aan de verhouding, meer nog het onderscheid tussen persoonlijke of individuele en collectieve of gedeelde herinneringen en de invloed die daarvan uitgaat op de plaatsgebonden herinneringsgeschiedenis. Ook de historici, die zich met die herinneringsgeschiedenis bezighouden, kunnen zich niet aan die invloed onttrekken. Vanuit wetenschappelijk oogpunt kan het dan ook van belang zijn, wanneer de vanzelfsprekende aanwezigheid van het verleden in de levende – individuele of collectieve – herinnering van een samenleving ten gevolge van het verstrijken van de tijd te niet is gegaan.

Die invloed van die uiteenlopende belevingen is er trouwens ook, wanneer het gaat om concrete monumenten die de herinnering aan

¹¹ H.L. Wesseling, *Plaatsen van herinnering. Een historisch succesverhaal* (Amsterdam 2005) 11.

¹² Zie vorige noot, p. 20: Wesseling spreekt hier in verband met die selectie van “lange discussies en scherpe onderhandelingen tussen de redacteurs.”

¹³ Van den Doel noemt als selectie criterium enkel “cruciale gebeurtenissen uit de periode na de Eerste Wereldoorlog.” Wesseling spreekt in dit verband van geografische spreiding om ‘Hollandocentrisme’ te voorkomen en van een goede mix van bekend (‘klassiek’) en minder bekend.

¹⁴ Vgl. hiervoor onder meer E. Gans, *Jaap en Ischa Meijer. Een joodse geschiedenis 1912-1956* (Amsterdam 2008) 206-247.